

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
Informacijske znanosti
Ak. god. 2016./2017.

Petar Čosović

„Predatorski“ izdavači znanstvenih časopisa

Završni rad

Mentor: Dr. sc. Ivana Hebrang Grgić, doc.

Zagreb, 2017.

Sadržaj

Uvod	3
1. Razdoblje prije definiranja otvorenog pristupa znanstvenim informacijama	4
1.1. Počeci širenja znanstvenih informacija	5
1.2. Razdoblje prije Drugog svjetskog rata	5
1.3. Razdoblje nakon Drugog svjetskog rata – porast broja autora, članaka i časopisa	7
1.4. Kriza dostupnosti znanstvenih informacija	8
2. Otvoreni pristup znanstvenim informacijama	11
2.1. Definiranje otvorenog pristupa.....	11
2.1.1. Budimpeštanska inicijativa.....	11
2.1.2. Izjava iz Bethesde o izdavaštvu u otvorenome pristupu.....	13
2.1.3. Berlinska deklaracija o otvorenome pristupu znanstvenom znanju	14
2.2. Ostvarivanje otvorenog pristupa.....	14
2.2.1. Otvoreno dostupni časopisi	15
2.2.2. Otvoreno dostupni repozitoriji	16
3. Izdavači upitne kvalitete.....	17
3.1. Tko su predatorski izdavači?	17
3.2. Utjecaj predatorskih izdavača na znanstvenu komunikaciju	18
3.3. Kriteriji za utvrđivanje predatorskih izdavača.....	19
3.4. Primjeri izdavača upitne kvalitete	22
3.4.1. Academia Publishing.....	22
3.4.2. Journal of Modern Science and Technology	24
3.4.3. BioMedSciDirect Publications	24
3.5. Kritika Beallovog rada i popisa.....	27
Zaključak	30
Popis priloga s izvorima	32
Slike.....	32
Grafikoni	32
Tablice	32
Popis literature.....	33

Uvod

Pojavom znanstvenih časopisa u 17. stoljeću unaprjeđuje se proces znanstvene komunikacije, znanstvenici dobivaju mogućnost pristupiti radovima svojih kolega u istom području kako bi lakše pratili napredak. Unaprjeđivanjem znanstvene komunikacije brže se razvija i znanost, a pojavom novih tehnologija javljaju se mogućnosti kojima znanstvena komunikacija teži od svojih početaka. Definiranjem i ostvarivanjem otvorenog pristupa kao novog načina objavljivanja ističe se važnost povezivanja novih tehnologija sa već postojećim načinima objavljivanja znanstvenih informacija u časopisima. Pojavom otvorenog pristupa dostupnost prestaje biti prepreka, povećava se utjecaj znanstvene literature, olakšava se istraživanje te komunikacija među znanstvenicima postaje jednostavnija. S druge strane, dolazi i do pojave izdavača i časopisa upitne kvalitete koji objavljuju otvoreno dostupne časopise bez provođenja postupka recenzije, a jedini cilj im je zarada.

U ovom radu predstaviti će se kako je došlo do pojave takvih izdavača i časopisa te kako oni utječu na znanstvenu komunikaciju. Sadržaj rada podijeljen je u 3 glavna poglavlja. U prvom poglavlju opisat će se proces znanstvene komunikacije i važnost svih sudionika u njemu kao i nastanak prvih znanstvenih časopisa i njihov utjecaj na znanost. Povijesni dio podijeljen je na dva razdoblja, prije Drugog svjetskog rata i poslije. Poslije Drugog svjetskog rata dolazi do značajnih promjena, naglog povećanja broja znanstvenih časopisa i informacija, pa kasnije i krize što dovodi do pojave otvorenog pristupa. Drugo poglavlje odnosi se na definiranje otvorenog pristupa znanstvenim informacijama i kako se ostvaruje. U posljednjem poglavlju predstaviti će se izdavače upitne kvalitete koji se još nazivaju i predatorskim izdavačima. Objasniti će se tko su, kakav je njihov utjecaj na znanstvenu komunikaciju, a prikazati će se i kriteriji po kojima ih možemo prepoznati, kao i primjeri takvih izdavača.

1. Razdoblje prije definiranja otvorenog pristupa znanstvenim informacijama

Znanstvena komunikacija proces je razmjene znanstvenih informacija u kojem sudjeluju znanstvenici kao autori informacija, razni posrednici (izdavači, knjižnice i sl.) i primatelji informacija što uključuje znanstvenike i širu javnost. Kako bi znanstvena komunikacija bila što bolja, potrebna je kvalitetna međusobna suradnja između svih sudionika procesa.¹ U središtu te komunikacije nalazi se znanstvenik koji traži, pronalazi, vrednuje, proizvodi, koristi i objavljuje novu informaciju, a pri tome koristi knjižnicu koja mu pomaže u nabavi, pronalaženju i vrednovanju te izdavača koji mu pomaže procjeni kvalitete novonastale informacije i u njezinu objavljivanju.²

Znanstvenik kao proizvođač znanstvenih informacija sudjeluje u procesu znanstvene komunikacije objavljujući članke u recenziranim znanstvenim časopisima čineći tako rezultate svojih istraživanja dostupnim širem krugu zainteresiranih, zaštićuje intelektualno vlasništvo, a sami članci mu omogućuju i napredak u karijeri. Druga uloga znanstvenika u znanstvenoj komunikaciji je kao korisnik znanstvenih informacija. Koristeći knjižnicu, koja služi kao mjesto koje mu pomaže u vrednovanju i pronalaženju informacija, znanstvenik koristi postojeće informacije kako bi stvorio nove što čini znanstvenu komunikaciju nezamislivom bez obje uloge znanstvenika.³

Knjižnica je glavni posrednik između izdavača i znanstvenika kao korisnika informacija zbog čega se znanstvene knjižnice nalaze pri institutima, sveučilištima i drugim znanstvenim ustanovama. Potpunost zbirke časopisa je pokazatelj kvalitete knjižnice što je važan razlog za izdavače jer su knjižnice, bez obzira na cijenu, nastojale nabaviti časopise iako bi to značilo nabavljanje manje jedinica druge građe. Uloga izdavača kao sudionika u znanstvenoj komunikaciji je objavljivanje s čime informacije dobivaju na važnosti i postaju dostupne znanstvenoj zajednici kako bi se mogle provjeriti, vrednovati i koristiti za daljnja istraživanja.⁴

¹ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2016. Str. 9.

² Ibid, str.49.

³ Hebrang Grgić, I. Otvoreni pristup – deus ex machina za izdavaštvo znanstvenih časopisa?. // Libellarium : časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova. 8, 2(2015).

⁴ Ibid.

1.1. Počeci širenja znanstvenih informacija

Prije pojave znanstvenih časopisa znanstvena se komunikacija odvijala kroz dvije osnovne forme: objavljivanjem knjiga i pamfleta ili direktnom komunikacijom između znanstvenika. Knjige su se koristile kako bi se prikazao cjelokupni životni rad znanstvenika dok su se pisma koristila kako bi se ažurirali novi rezultati u istraživanjima i preuzimale zasluge za nova otkrića. Pojavom prvih znanstvenih časopisa sredinom 17. stoljeća glavna ideja njihova postojanja je stvaranje novog komunikacijskog kanala među znanstvenicima i dostupnost rezultata istraživanja kako bi se znanstvena informacija i nova otkrića brže proširili. Početkom prve formalne znanstvene komunikacije možemo smatrati 1665. godinu kada su počela izlaziti prva dva časopisa *Le Journal des Sçavants* u Parizu i *Philosophical Transactions* u Londonu.⁵ Časopis *Le Journal des Sçavants* pokrenut je na poticaj Jeana-Baptista Colberta, ministra Luja XIV., a namjera njegovog urednika Denis de Salloa bila je da u njemu donose obavijesti o znanstvenim otkrićima i kritičke osvrte znanstvenih publikacija što su se u to vrijeme pojavljivali.⁶ Osim stvaranja novog načina znanstvene komunikacije, razlozi pokretanja prvih časopisa su potreba za prepoznavanjem intelektualnog vlasništva, potvrda kvalitete te čuvanje zapisa o istraživanjima i otkrićima za buduće generacije.

Prvi znanstveni časopisi koji su izlazili bili su tematski općeniti, ali povećanjem broja časopisa i napretkom tiskarstva znanstvena informacija postaje dostupnija i doprinosi bržem razvoju znanosti. Razvojem znanosti povećava se i broj znanstvenika, a širenje znanstvene informacije ima i ključnu ulogu u stvaranju specijalizacije znanosti i razvoju novih znanstvenih disciplina i potpodručja što je dovelo i do pojave specijaliziranih časopisa.⁷

1.2. Razdoblje prije Drugog svjetskog rata

U prvih više od 250 godina postojanja znanstvenih časopisa izdavači su bili nekomercijalni (sveučilišta, znanstvene udruge i sl.). Krajem 19. stoljeća nekomercijalni izdavači su već uglavnom prodali svoje časopise komercijalnim izdavačima koji bi preuzeli

⁵ Mack, C. 350 Years of Scientific Journals. // Journal of Micro/Nanolithography, MEMS, and MOEMS. 14, 1(2015). Dostupno na: http://www.lithoguru.com/scientist/litho_papers/JM3%20Editorial%202015%20q1_History.pdf (7.8.2017.)

⁶ Stipčević, A. Povijest knjige. 2. prošireno i dopunjeno izd. Zagreb : Matica hrvatska, 2006. Str. 477.

⁷ Hebrang Grgić, I. Kriza izdavaštva znanstvenih časopisa. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 47, 1/2(2004), str. 87-94. Dostupno na: <http://eprints.rclis.org/5764/> (7.8.2017.)

već uhodane tehničke poslove (prijelom, tisak, promocija, distribucija), a renomirani znanstvenici bi ostali u uredništvu kako bi osigurali kvalitetu rada.⁸

U svojoj knjizi *A history of scientific and technical periodicals : the origins and development of the scientific and technical press 1665-1790* D. Kronick analizira razvoj znanstvenih časopisa do kraja 18. stoljeća. Časopise je podijelio u dvije osnovne kategorije: časopisi koje izdaju znanstvene udruge i neovisne časopise. Časopisi koji su pripadali prvoj skupini imali su financijsku potporu dok kod neovisnih časopisa to nije bio slučaj.

Trajanje izlaženja	Časopisi znanstvenih udruga	Neovisni časopisi
do 5 godina	37%	69%
više od 10 godina	54%	82%
do 30 godina	79%	96%
više od 30 godina	21%	4%

Tablica 1. Trajanje izlaženja časopisa udruga i neovisnih časopisa u 17. i 18. stoljeću

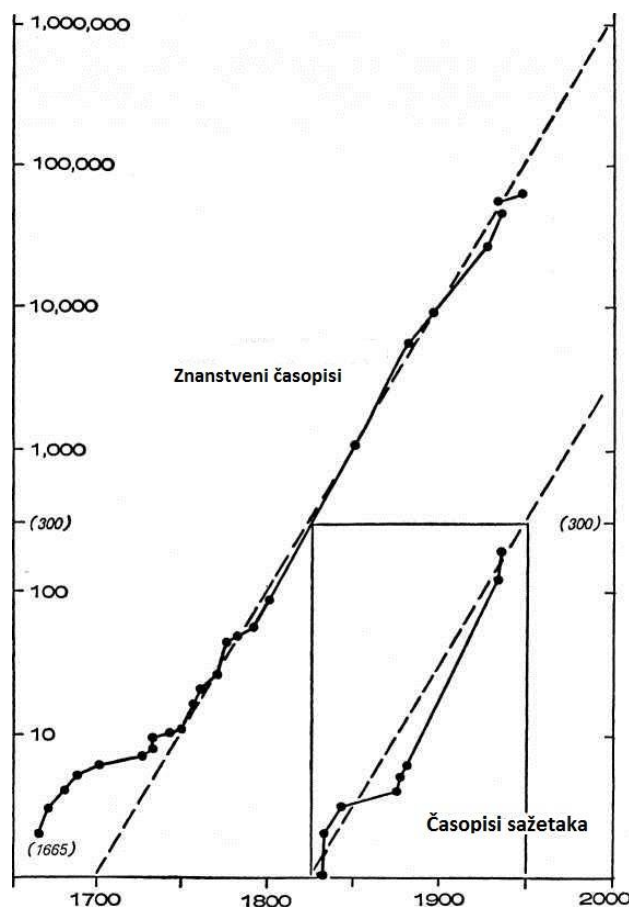
Iako je broj časopisa koji su izdavale znanstvene udruge iznosio samo 25% od ukupnog broja časopisa, imajući financijsku potporu, izlazili su redovitije i imali su duži vijek trajanja.⁹ U tablici 1 koju nudi Kronick možemo vidjeti da je broj časopisa koji su izlazili preko 30 godina iznosi 21% u odnosu na broj neovisnih časopisa koji iznosi samo 4%.

Zahvaljujući znanstvenim časopisima informacija postaje dostupnija, razvija se znanost, raste broj znanstvenika kao i broj otkrića što utječe na povećanje broja časopisa i objavljenih radova. Slika 1 preuzeta iz knjige *Science since Babylon* De Solle Pricea pokazuje kako je očito da su se znanstveni časopisi pojavili malo prerano te u početku nisu napravili utjecaj kakav bi se mogao očekivati, ali već početkom 19. stoljeća jedan znanstvenik nije mogao pratiti sve znanstvene časopise u opticaju. U usporedbi sa sredinom 18. stoljeća kada

⁸ Hebrang Grgić, I. Otvoreni pristup – deus ex machina za izdavaštvo znanstvenih časopisa?. // Libellarium : časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova. 8, 2(2015). Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=248753 (17.8.2017.)

⁹ Kronick, D. *A History of Scientific and Technical Periodicals : The Origins and Development of the Scientific and Technological Press 1665-1790*. New York : The Scarecrow Press, 1962. Str. 112.

je postojalo oko 10 znanstvenih časopisa, do kraja 19. stoljeća da se brojka približava broju od 10 tisuća znanstvenih časopisa.¹⁰

Slika 1. Broj znanstvenih časopisa u opticaju u razdoblju od 1860. do 2000.

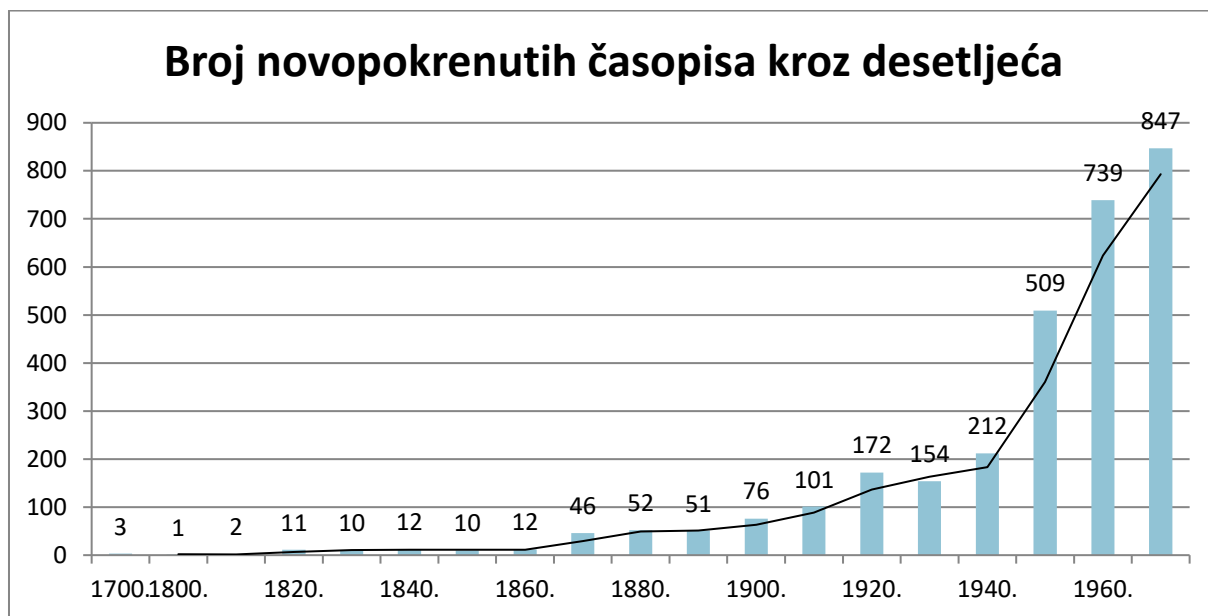
1.3. Razdoblje nakon Drugog svjetskog rata – porast broja autora, članaka i časopisa

Razlika između razdoblja prije Drugog svjetskog rata i razdoblja nakon je u ubrzanom rastu broja autora, članaka i časopisa. Iako brojke nisu u potpunosti pouzdane, od pojave prvih časopisa pa sve do Drugog svjetskog rata znanstveni časopisi su imali sporiji, ali uvijek lagani porast. Tek nakon Drugog svjetskog rata događa se tzv. „boom“ u kojem se u kratkom razdoblju broj časopisa udvostručio.

Michael Odlyzko je 1995. godine objašnjavao promjene u porastu znanstvenih časopisa kroz dva trenda: porast znanstvene literature i razvoj tehnologije. Gledajući samo članke iz područja matematike, godine 1870. bilo ih je objavljeno 840 dok se danas objavi oko 50 tisuća članaka iz istog područja godišnje, a nakon Drugog svjetskog rata pa sve do

¹⁰ De Solla Price, D. Science since Babylon. New Haven : Yale University Press Press, 1961. Str. 112.

devedestih godina 20. stoljeća broj znanstvenih članaka iz svih područja svakih 10 godina naraste dvostruko.¹¹ Na grafikonu 1. (Branin, J.J.; Case, M.) možemo vidjeti lagani porast novopokrenutih časopisa kroz desetljeća sve do Drugog svjetskog rata nakon kojeg se događa nagli eksponencijalni rast.

Grafikon 1. Broj novopokrenutih časopisa u razdoblju od 1700. do 1980. godine

Dok Odlyzko tvrdi da najvažniju ulogu u eksponencijalnom rastu znanstvenih članaka i časopisa imaju tehnologija i porast litreture, Hook ističe da glavni razlog „poplave“ medicinskih članaka nije nužno nastao zbog drastičnog povećanja broja znanstvenika već politike znanosti u većini država koja funkcionira na način da im objavljivanje radova pomaže u dobivanju znanstvenih „bodova“ koji im pomažu u daljnjoj izgradnji karijere.¹²

1.4. Kriza dostupnosti znanstvenih informacijama

Naglim porastom broja autora, članaka i časopisa nakon Drugog svjetskog rata polako nastaju problemi koji će uzrokovati krizu izdavaštva znanstvenih časopisa. Ubrzo se naglo povećao opseg posla za urednike koji su trebali sve više recenzenata i članova uredništva, troškovi objavljivanja rastu s porastom broja rukopisa, a sve više časopisa prelazi komercijalnim izdavačima čiji je interes zaraditi izdavanjem znanstvenih časopisa. Oni uočavaju da dvostruka uloga znanstvenika u znanstvenom procesu znači da im je kao

¹¹ Odlyzko, A. M. Tragic Loss or Good Riddance? The Impending Demise of Traditional Scholarly Journals. // Forum. 42, 1(1995). Dostupno na: <http://www.ams.org/notices/199501/forum.pdf> (8.8.2017.)

¹² Höök, O. Scientific Communications: History, electronic journals and impact factors. // Scandinavian Journal of Rehabilitation Medicine. 31 (1999), str. 3-7.

korisnicima nužan pristup informacijama drugih autora kako bi na tim, provjerenim i kvalitetnim, informacijama mogli temeljiti svoja istraživanja što znači da su znanstvenicima potrebne kvalitetne informacije bez obzira na njihovu cijenu.¹³

Prihvaćeni model znanstvene komunikacije, temeljen na objavljivanju časopisa, nije uspio omogućiti informacije dostupnim i upotrebljivim svima, a pogotovo zemljama u razvoju. Samo najbogatije institucije si mogu priuštiti dio od svih skupih časopisa na pretplatu, a čak i sami autori članaka nemaju pristup vlastitim člancima. Više od 300 godina autori su svoje članke donirali u tiskana izdanja, a troškovi izdavanja bili su podmireni niskim pretplatama. Pojavom interneta vjerovalo se da se napokon može omogućiti besplatna distribucija, odnosno otvoreni pristup zainteresiranim čitačima. U isto vrijeme razvoja interneta, cijene pretplate i cijene časopisa naglo rastu, a rezultat porasta cijene je stavljanje institucija u situaciju da svojim budžetom ne mogu pokriti pretplate koje žele pa ih počinju otkazivati.¹⁴

Russel Shank prikazao je (tablica 2. i grafikon 2.) velike razlike u cijeni znanstvenih časopisa koje su se dogodile između 1950. godine i 1960. godine.¹⁵

Cijene znanstvenih časopisa (Index: 1947.-1949. = 100)		
Područje	1950.	1960.
Psihologija	105,2	143,0
Medicina	113,0	148,1
Industrijske vještine	104,1	146,0
Inženjering	107,0	152,2
Zoologija	107,6	157,2
Matematika, Botanika, Geologija i opća znanost	110,9	168,3
Kemija i fizika	113,4	174,1
Svi časopisi	108,1	147,0

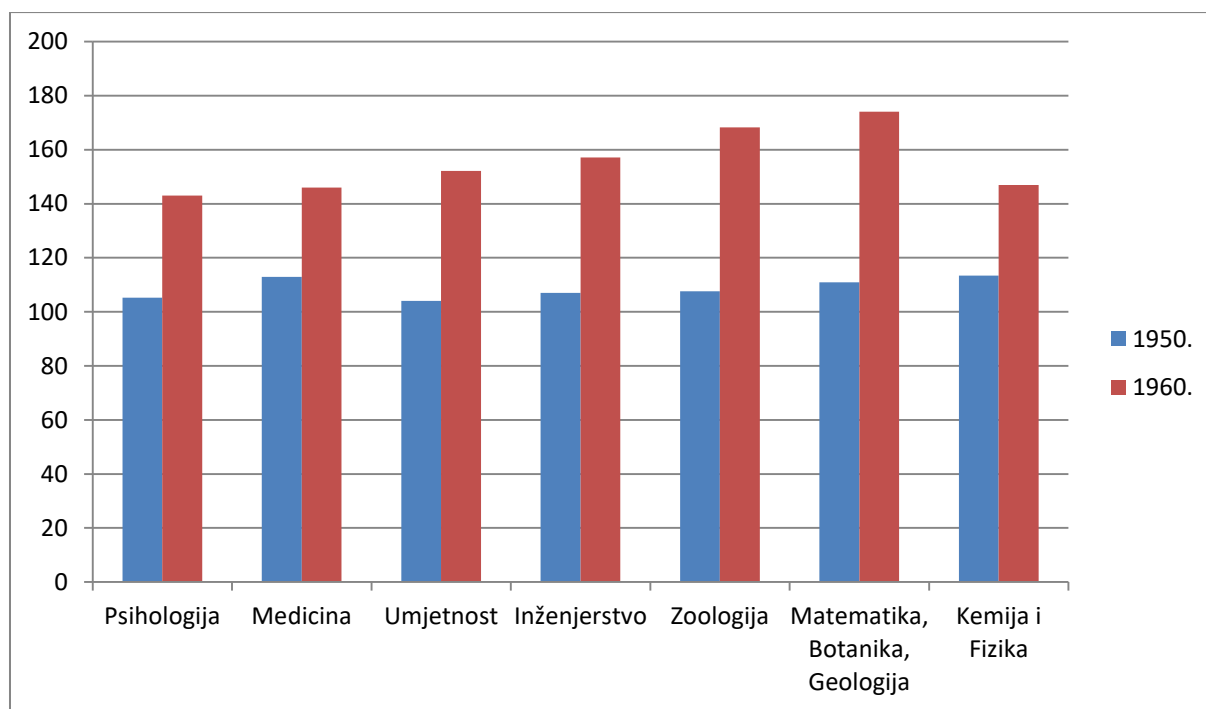
Tablica 2. Razlike u cijenama časopisa 1950. i 1960. godine

¹³ Hebrang Grgić, I. Otvoreni pristup – deus ex machina za izdavaštvo znanstvenih časopisa?. // Libellarium : časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova. 8, 2(2015). Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=248753 (8.8.2017.)

¹⁴ Suber, Peter. ; Arunachalam Subbiah. Open Access to Science in the Developing World. Sep. 2005. Dostupno na: <https://legacy.earlham.edu/~peters/writing/wsis2.htm> (8.8.2017.)

¹⁵ Shank R. Scientific and Technical Periodicals. // Library Trends. 10, 3(1962). Str. 390-404. Dostupno na: https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/6020/librarytrendsv10i3l_opt.pdf (9.8.2017.)

U samo 10 godina stopa promjene (relativna promjena vrijednosti neke pojave u tekućem razdoblju u odnosu na bazno razdoblje) za različita područja znanosti narasla je za više od 30 posto, a u časopisima specijaliziranim za prirodne znanosti poput matematike, botanike, geologije, kemije i fizike stopa promjene iznosi i preko 60 posto.

Grafikon 2. Prikaz razlike u cijenama između 1950. i 1960. godine na grafikonu

Peter Suber razlikuje dvije krize i rješenje koje vidi za njih je otvoreni pristup. Prva kriza, kriza cijena, uzrokuje da knjižnice moraju plaćati prevelike cijene za časopise što ih tjera na otkazivanje drugih časopisa i ostale literature kako bi oslobodili budžet. Druga kriza koju navodi je kriza pristupa, koja se može vidjeti kada knjižnice plate ionako skupu pretplatu, ali zbog licenci i softverskog zaključavanja onemogućena im je besplatna i puna sloboda u uporabi elektroničkih časopisa. Zaključak koji Suber izvodi jest da knjižnice plaćaju puno više, a zauzvrat dobivaju puno manje. Kako bi se kriza riješila u jednom zamahu on predlaže otvoreni pristup koji bi omogućio da je sva literatura besplatna za sve. Otvoreni pristup definiran je s dva ključna svojstva – besplatan je za sve i vlasnik autorskog prava unaprijed je pristao na neograničeno čitanje, preuzimanje, kopiranje, distribuiranje, dijeljenje, ispisivanje, pretraživanje i povezivanje. Prvo svojstvo bi riješilo krizu cijena, a drugo krizu

pristupa. Oba svojstva ovise o volji vlasnika autora prava, a većina ih želi naplaćivati pristup i blokirati ga onima koji nisu platili.¹⁶

2. Otvoreni pristup znanstvenim informacijama

Otvorenost je bila temeljna ideja znanstvene komunikacije od samih početaka. Rješavanje problema krize dostupnosti znanstvenih informacija traži se u razvoju informacijskih tehnologija za koje se smatra da će omogućiti bržu i besplatnu diseminaciju važnih i kvalitetnih znanstvenih informacija. Iako se sam izraz *otvoreni pristup* pojavljuje i definira tek nakon 2000. godine, besplatno dostupni časopisi u elektroničkom obliku javljaju se još početkom 1990-ih godina, a uređivali su ih znanstvenici koji su htjeli ukazati na prednosti koje nudi takav način komunikacije. Početkom 2000-ih godina pojavljuju se tri bitne inicijative za definiranje izraza *otvoreni pristup*. To su tzv. BBB inicijative odnosno Budimpeštanska inicijativa za otvoreni pristup, Izjava iz Bethesde o izdavaštvu u otvorenome pristupu i Berlinska deklaracija o otvorenome pristupu znanstvenom znanju.¹⁷

2.1. Definiranje otvorenog pristupa

2.1.1. Budimpeštanska inicijativa

Budimpeštanska inicijativa za otvoreni pristup (*Budapest Open Access Initiative*, BOAI), donesena 2002. godine, temeljna je inicijativa za definiranje i promociju otvorenoga pristupa kao novog modela objavljivanja. Naglašava se važnost povezivanja novih tehnologija s tradicijom objavljivanja znanstvenih informacija u znanstvenim časopisima iz čega proizlazi otvoreni pristup kao javno i opće dobro. Po Budimpeštanskoj inicijativi otvoreni je pristup besplatna dostupnost na internetu koja će omogućiti bilo kojem korisniku da čita, učitava, kopira, distribuira, otisne, pretražuje, koristi poveznice na cijele tekstove, koristi ih za indeksiranje, prosljeđuje tekstove ili ih koristi za bilo koju drugu zakonski reguliranu svrhu, bez ikakvih financijskih pravnih ili tehnoloških ograničenja, osim onih vezanih uz samu mogućnost pristupa internetu. Jedino ograničenje reprodukcije i distribucije i jedina uloga

¹⁶ Suber, P. Removing the Barriers to Research: An Introduction to Open Access for Librarians. // College & Research Libraries News. 64 (2003). Str. 92-94. Dostupno na: <https://legacy.earlham.edu/~peters/writing/acrl.htm> (17.8.2017.)

¹⁷ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2016. Str. 240.

autorskih prava u ovom području je da autori kontroliraju integritet svojeg rada i da imaju pravo biti ispravno citirani.¹⁸

Iako recenzirani časopisi imaju svoje troškove produciranja trebali bi biti dostupni na mreži bez ikakvih troškova za zainteresirane čitatelje. Istraživanja su pokazala da su ukupni troškovi za omogućavanje otvorenog pristupa za takvu literaturu puno manji nego troškovi za tradicionalne oblike širenja informacija što omogućava uštede i otvara mogućnosti za širenje informacija u isto vrijeme. Ideja je da institucije poput sveučilišta i knjižnice prihvate otvoreni pristup kao sredstvo za unaprijeđivanje njihovih ciljeva.¹⁹

Povodom desete godišnjice objave Budimpeštanske inicijative objavljena je svojevrsna nadopuna koja sadrži vrlo bitne preporuke za idućih deset godina razvoja otvorenoga pristupa. Preporuke su podijeljene u četiri dijela, a u obzir uzimaju sve probleme koji su se pojavili prilikom provođenja izvorne ideje.

Prvi dio preporuka bavi se pravilima koja bi svaka ustanova iz sustava visokoga obrazovanja i znanosti trebala imati kako bi olakšala ostvarivanje otvorenoga pristupa. Tako se preporučuje, primjerice, da se radovi u repozitorij moraju polagati što je moguće ranije, najbolje u vrijeme prihvatanja za objavljivanje, a prije formalnog objavljivanja. Posebno se ističe neprimjerenost korištenja faktora utjecaja za procjenu kvalitete jer se radi o mjerenjima na razini časopisa, a ne članaka. Potiče se upotreba, razvoj i istraživanje altmetrijskih metoda. Altmetrija se može odrediti kao društvena mrežna metrika jer mjeri utjecaj znanstvene produktivnosti kroz društvene mreže i aplikacije nastojeći analizirati utjecaj znanstvenih aktivnosti kroz različite formate, a ne (samo) kroz tradicionalne načine vrednovanja znanstvene aktivnosti analizom objavljenih znanstvenih radova.²⁰

Drugi dio preporučuje uporabu Creative Commons ili sličnih licenci kao optimalnu za publiciranje, distribuciju i korištenje u svrhu znanstvenog rada. Posebnost pokreta Creative Commonsa je ta da autor sam određuje uvjete korištenja svog djela, tj. način na koji će se njegov rad koristiti, hoće li se moći mijenjati te smije li netko drugi za korištenje ili preradbu rada dobiti financijsku nadoknadu. Kada autor izabere licenciju koju želi koristiti za svoj rad, licenciju preuzima u tri oblika: u obliku sažetka, u obliku pravnog teksta koji ima težinu u

¹⁸ Budapest Open Access Initiative. Feb. 2002. Dostupno na: <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/read> (15.8.2017.)

¹⁹ Ibid.

²⁰ Briški M. Altmetrija : novi pokazatelj utjecaja znanstvene djelatnosti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 57, 4(2014), str. 189-198. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/142317> (26.8.2017.)

pravnom prometu i u strojno čitljivom obliku koji se ugradi u kod same stranice na kojoj se autorsko djelo nalazi.²¹

Treći dio preporuka odnosi se na infrastrukturu i održivost. Ističe se važnost interoperabilnosti repozitorija kao i važnost uporabe besplatnih alata koji građu pohranjenu u PDF formatu preformatiraju u strojno čitljive formate poput XML-a. Potiče se korištenje novim mogućnostima koje nudi elektroničko objavljivanje, poput uključivanja multimedijских sadržaja u tekstove.

Završni dio preporuka odnosi se na zagovaranje i koordinaciju. Potiče se izrada smjernica za visokoškolske i znanstvene ustanove o izradi pravila o ostvarivanju otvorenoga pristupa. Iako je otvoreni pristup u početku u središtu interesa imao članke u časopisima, pokret se nastoji proširiti i na druge vrste građe poput knjiga, ocjenskih radova, istraživačkih podataka, obrazovne građe itd. Važno je vrednovati nove časopise i izdavače u otvorenome pristupu te poštivati etička načela i najviše standarde kvalitete.²²

2.1.2. Izjava iz Bethesde o izdavaštvu u otvorenome pristupu

Izjava iz Bethesde o izdavaštvu u otvorenom pristupu objavljena je 11. travnja 2003. godine nakon sastanka održanog na institutu Howard Hughes Medical Institute. Izjava nastoji uputiti sve sudionike procesa znanstvene komunikacije u korake koje moraju poduzeti kako bi se omogućio brz i učinkovit prijelaz iz tradicionalnog oblika izdavaštva u izdavaštvo u otvorenome pristupu. U uvodnom se dijelu navode definicije i uvjeti koje mora zadovoljiti publikacija da bi bila u otvorenome pristupu.

Nositelji autorskih prava moraju jamčiti svim korisnicima slobodno, neopozivo i trajno pravo pristupa; dozvolu za umnažanje, korištenje, distribuciju i prenošenje rada; pravo na izradu i distribuciju izvedenih djela na bilo kojem digitalnom mediju za bilo koju odgovornu svrhu, uz navođenje podataka o autorstvu te pravo izrade manjeg broja tiskanih primjeraka za osobnu upotrebu. Potpuna verzija djela, zajedno s dozvolom za pohranjivanje, pohranjuje se u odgovarajućem standardnom elektroničkom obliku odmah nakon objavljivanja i to u najmanje jednom mrežnom arhivu koji održava ustanova ili organizacija koja osigurava otvoreni pristup, neograničenu distribuciju, interoperabilnost i dugotrajnu

21 Mučnjak, D. Creative Commons : kreativni oblik zaštite autorskih prava. Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 54, 4 (2011), str. 161-188. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/80047> (26.8.2017.)

22 Budapest Open Access Initiative. Ten Years on from the Budapest Open Access Initiative: Setting the Default to Open. Sep. 2012. Dostupno na: <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/boai-10-recommendations> (26.8.2017.)

pohranu.²³ Nakon definicija i uvjeta navode se izjave tri radne grupe: radna grupa znanstvenih ustanova i ustanova koje financiraju znanstvena istraživanja, radna grupa knjižnica i izdavača te radna grupa znanstvenika i znanstvenih udruga.²⁴

2.1.3. Berlinska deklaracija o otvorenome pristupu znanstvenom znanju

Berlinska deklaracija o otvorenome pristupu znanstvenom znanju donesena je 23. listopada 2003. godine i sastavljena je kako bi u skladu s idejama iz Budimpeštanske inicijative i Bethesdanske izjave promicali internet kao djelotvorni instrument globalnog temelja znanstvenog znanja i ljudske misli, te kako bi odredili postupke koje političari, istraživačke ustanove, ustanove koje novčano podupiru znanost, knjižnice, arhivi i muzeji trebaju razmotriti. Zadaća Berlinske deklaracije je podržati nove mogućnosti širenja znanja, ne samo u klasičnom obliku, nego sve više i na način otvorenog pristupa putem Interneta dok otvoreni pristup definira kao *sveobuhvatan izvor ljudskog znanja i kulturne baštine koje je potvrdila znanstvena zajednica*. Kako bi ostvarili viziju globalnog i dostupnog prikaza znanja, budućnost Weba mora biti održiva, interaktivna i transparentna. Sadržaj i softverski alati moraju biti otvoreno dostupni i kompatibilni.²⁵

2.2. Ostvarivanje otvorenog pristupa

Kako bi se ostvario otvoreni pristup za znanstvene časopise u Budimpeštanskoj inicijativi predlažu se dva načina ostvarivanja: samoarhiviranje i objavljivanje u otvoreno dostupnim časopisima. Zbog dozvole koju moraju dati izdavači za pohranjivanje radova koji su objavljeni u tradicionalnim časopisima samoarhiviranje radova u digitalnim otvoreno dostupnim repozitorijima naziva se još i zelenim putem do otvorenog pristupa dok se drugi način ostvarivanja otvorenog pristupa, putem otvoreno dostupnih časopisa, naziva zlatnim putem do otvorenog pristupa. Pokazalo se da se ovi načini nadopunjuju pridonoseći boljoj vidljivosti znanstvenih radova i da nikako ne isključuju jedan drugoga. Osim navedena dva načina ostvarivanja otvorenog pristupa s vremenom se javlja još jedna podjela ostvarivanja po tzv. *gratis* i *libre* otvorenom pristupu koji se razlikuju ovisno o tome radi li se o uklanjanju prepreka vezanih uz cijenu ili dodatnih prepreka vezanih uz dozvolu pristupa.²⁶

²³ Bethesda Statement on Open Access Publishing. Jun. 2003. Dostupno na: <https://legacy.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm> (15.8.2017.)

²⁴ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2016. Str. 244.

²⁵ Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities. Dostupno na: http://eprints.rclis.org/4571/1/prijevod_berlinske_deklaracije.pdf (15.8.2017.)

²⁶ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2016. Str. 248.

2.2.1. Otvoreno dostupni časopisi

Prvi besplatno dostupni časopisi na internetu javljaju se početkom devedesetih godina prošlog stoljeća. Njih uglavnom uređuju ugledni znanstvenici koji žele dokazati prednost novoga načina komunikacije ističući niže cijene zbog ušteda koje su moguće zahvaljujući razvoju novih informacijsko-komunikacijskih tehnologija. Vrijeme je ipak pokazalo da i uređivanje otvoreno dostupnih časopisa traži izradu novih modela financiranja.

U svom članku *Gratis and libre open access* iz 2008. Peter Suber ističe da ne postoji razlikovanje definicije otvorenog pristupa koji uklanja samo cijene i koji uklanja cijene i dio prepreka vezanih uz dozvolu pristupa. Zajedno sa Stevanom Harnadom ponudio je nove nazive kako bi se istaknula razlika i nazvao ih je slabi i jaki otvoreni pristup (engl. *weak open access* i *strong open access*). Ubrzo primjećuju da njihovi nazivi uzrokuju zbunjenost i sukobe pa se odlučuju na neutralnije izraze *gratis* i *libre*.²⁷ Potreba razlikovanja ta dva termina proizašla je iz dvostrukog značenja engleskog izraza *free* koji se spominje u svim definicijama otvorenoga pristupa, a to je značenje besplatan (*gratis*) ili slobodan (*libre*).²⁸ *Gratis* otvoreni pristup jamči samo pravo na čitanje, a *libre* jamči još neka prava poput prava na ponovno korištenje, dijeljenje i mijenjanje za potrebe obrazovanja ili izrade prezentacija. Budući da mogu postojati razna ograničenja koja *libre* otvoreni pristup može ukloniti, mogu postojati i razni stupnjevi *libre* otvorenoga pristupa. I otvoreni pristup i onaj putem časopisa može biti i *gratis* i *libre*. Repozitoriji i časopisi različiti su oblici ostvarivanja otvorenoga pristupa dok su *libre* i *gratis* različite vrste njegova ostvarivanja.²⁹

Postoje dvije vrste izdavača otvoreno dostupnih časopisa s obzirom na dostupnost članaka. Prvi objavljuju isključivo u otvorenome pristupu i troškove naplaćuju od autora, od ustanova koje financiraju istraživanja ili na neki drugi način. Takvi izdavači uglavnom su mlađi, tj. osnovani su nakon što se pojavila mogućnost objavljivanja u elektroničkom obliku. Primjer izdavača koji svoje članke objavljuju u otvorenom pristupu su Public Library of Science (PLOS) i BioMed Central (BMC). Druga vrsta izdavača hibridni su izdavači koji često imaju dulju tradiciju od elektroničke ere i nastoje svoje poslovanje prilagoditi promjenama u znanstvenoj komunikaciji. Takvi izdavači nude mogućnost otvorenoga pristupa

²⁷ Suber, Peter. *Gratis and libre open access*. Aug. 2008. Dostupno na: https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/4322580/suber_oagratism.html (26.8.2017.)

²⁸ Ibid., 258.

²⁹ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2016. Str. 258.

za članke čiji autori žele platiti troškove objavljivanja. Ostali članci dostupni su putem pretplate. Primjer su izdavač Springer i Oxford University Press.³⁰

Važnu ulogu u postizanju vidljivosti otvoreno dostupnih časopisa imaju baze podataka koje služe kao portali za pristup. Najpoznatija takva baza je Directory of Open Access Journals (DOAJ) koju održava Sveučilište u Lundu. Cilj joj je okupiti sve otvoreno dostupne znanstvene časopise iz svih znanstvenih područja, na bilo kojem jeziku, objavljene bilo gdje u svijetu.³¹ U svojim pravilima baza DOAJ navodi da će pružati pristup samo onim časopisima koji su u pravom otvorenom pristupu odnosno oni koji imaju dostupne cjelovite tekstove.

2.2.2. Otvoreno dostupni repozitoriji

Digitalni repozitorij mrežni je arhiv koji služi za pohranjivanje i upravljanje digitalnim sadržajima. Repozitorij pruža alate za pohranu, identifikaciju, pretraživanje i davanje na korištenje digitalnog sadržaja određenoj skupini korisnika. Samoarhiviranje (engl. selfarchiving) jest polaganje digitalnog dokumenta u repozitorij, na javno dostupnu mrežnu stranicu. Provesti ga može sam znanstvenik ili osobe koje brinu o održavanju repozitorija.³²

Postoji više vrsta repozitorija ovisno o tome tko ih pokreće i održava: institucijski repozitoriji, disciplinarni, međudisciplinarni, nacionalni, međunacionalni i sl. S obzirom na otvorenost sadržaja repozitoriji se dijele na otvoreno dostupne, djelomično otvoreno dostupne i repozitorije s ograničenim pristupom sadržaju. Otvoreno dostupni repozitoriji najčešće se pokreću unutar jedne znanstvene ustanove i to institucijski otvoreno dostupni repozitoriji koji predstavljaju skup usluga koje sveučilište nudi članovima svoje zajednice za upravljanje i diseminaciju digitalne građe koju je stvorila ustanova ili članovi zajednice. Repozitoriji moraju osigurati trajnu dostupnost, zaštitu, organizaciju i distribuciju digitalne građe.³³

³⁰ Ibid., 249.

³¹ Directory of Open Access Journals. Dostupno na: <https://doaj.org/> (26.8.2017.)

³² Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2016. Str. 252.

³³ Lynch, C. A. Institutional Repositories: Essential Infrastructure for Scholarship in the Digital Age. // Association of Research Libraries. 226(2003). Dostupno na: <http://old.arl.org/resources/pubs/br/br226/br226ir~print.shtml> (26.8.2017.)

3. Izdavači upitne kvalitete

3.1. Tko su predatorski izdavači?

Ideja iza pokreta otvorenog pristupa bila je učiniti znanstvene informacije što dostupnijima kako bi se omogućio kvalitetniji i brži napredak znanosti. Autorima je otvoreni pristup prilika da postanu vidljivi na početku njihove karijere. Znanstveno-istraživački rad je jedan od najvažnijih kriterija akademskog napredovanja, pa je za mlade autore važno da budu citirani. Odabir objavljivanja radova u časopisima s otvorenim pristupom mladim autorima omogućuje da se njihova imena spominju češće, da se o njihovim člancima kojima se besplatno može pristupiti vode diskusije, a pomaže im i u podizanju samopouzdanja.³⁴

Komercijalni su izdavači, prelaskom u elektroničku sredinu, počeli prilagođavati svoje financijske modele i modele distribucije časopisa. Neki komercijalni izdavači ipak počinju koristiti model otvorenoga pristupa, ako ne za sve članke, onda barem za one za koje su autori spremni platiti troškove objavljivanja u otvorenome pristupu kroz model naplate troškova od autora (engl. article processing charges, APC).³⁵ Cijena koju autor plaća za objavu članka može se kretati od oko 50 dolara pa sve do nekoliko tisuća dolara, ovisno o izdavaču. Beall ističe kako je glavni problem takvog modela financiranja stvaranje sukoba interesa: što više radova izdavač prihvati, to mu je veći prihod.³⁶

Iako otvoreni pristup ima puno prednosti i izgleda kao da donosi pozitivne promjene, postoje i loše strane primjene takvog modela objavljivanja. U cijelome svijetu pojavljuju se novi izdavači koji iskorištavaju mane otvorenog pristupa i koriste ga za stvaranje vlastitog profita. Oni zloupotrebljavaju potrebu znanstvenika da objavljuju u znanstvenim časopisima, a to im znatno olakšava nedostatak informacijske pismenosti ponekih sudionika procesa znanstvene komunikacije. Knjižničar Jeffrey Beall skovao je termin predatorski izdavači koji se odnosi na te nove izdavače čija kvaliteta je upitna. Predatorski izdavači su komercijalni izdavači koji objavljuju otvoreno dostupne časopise, troškove naplaćuju od autora, ali ne provode kontrolu kvalitete na odgovarajući način ili ju čak uopće ne provode, a jedini i

³⁴ Drugaš, M. Predatory Publishing and the Psychology Behind it. // Psychological Thought. 8, 1(2015).

Dostupno na: <https://psyct.psychopen.eu/article/view/136/html> (26.8.2017.)

³⁵ Hebrang Grgić, I. Otvoreni pristup – deus ex machina za izdavaštvo znanstvenih časopisa?. // Libellarium : časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova. 8, 2(2015). Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=248753 (17.8.2017.)

³⁶ Beall, J. Predatory Publishers and Opportunities for Scholarly Societies. Dostupno na: <http://eprints.rclis.org/18044/1/AERA%20paper%202.pdf> (26.8.2017.)

isključivi cilj im je zarada.³⁷ Te tri karakteristike definiraju predatorske izdavače, i samo oni koji ih sve zadovoljavaju mogu se smatrati predatorskim izdavačima ili izdavačima upitne kvalitete.³⁸

3.2. Utjecaj predatorskih izdavača na znanstvenu komunikaciju

Predatorski izdavači štete procesu znanstvene komunikacije na nekoliko načina. Prvo, osnovani su i osmišljeni kako bi obmanuli, tj. oni su krivotvoreni izdavači. Sukladno tome, najčešće ciljaju na one znanstvenike koji još nisu dovoljno upoznati sa znanstvenom komunikacijom - postdiplomce i mlađe zaposlenike fakulteta. Nadalje, Jeffrey Beall ukazuje na činjenicu da se u državama u razvoju često unaprjeđenja dobivaju na količini prije nego kvaliteti što otvara mogućnost stvaranja pogodnog tržišta za predatorske izdavače. Mnogi mladi znanstvenici primaju elektroničku poštu s primamljivim pozivima za predaju svojih članaka u određene časopise. Izdavači odluku o prihvatanju njihovih radova donose u kratkom roku što rezultira objavljivanjem članaka koji su znanstveno nevjerodostojni bez provođenja recenzije ili provođenjem samo površne recenzije. Na kraju autori ostaju prevareni misleći da su objavili svoj rad u legitimnom časopisu, a zapravo nisu.³⁹ Postupajući neetički, neprofesionalno i suprotno pravilima komuniciranja u znanstvenoj zajednici, predatorski izdavači narušavaju ugled znanstvenih časopisa i sustava recenzije koji bi trebao jamčiti vjerodostojnost znanstvenih rezultata i ispravnost znanstvenih spoznaja i zaključaka.⁴⁰

Recenzija i provođenje kvalitete trebali bi imati ulogu čuvara odvajajući znanost od pseudoznanosti. Beall upozorava da ako recenziranje i provođenje kvalitete u npr. medicinskim časopisima postanu podmitljivi, može se ozbiljno naštetiti zdravstvu. Zato je potrebna edukacija i razvijanje informacijske pismenosti kako bi se spriječile moguće tragične posljedice.⁴¹ Također, predatorski izdavači za sobom povlače drastično povećanje negativnog ponašanja znanstvenika u istraživačkom radu. To uključuje samoplagiranje, manipulaciju slikama i podacima, izmišljanje rezultata istraživanja, poklonjeno autorstvo te autore duhove.

³⁷ Hebrang Grgić, I. Otvoreni pristup – deus ex machina za izdavaštvo znanstvenih časopisa?. // Libellarium : časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova. 8, 2(2015). Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=248753 (17.8.2017.)

³⁸ Scholarly Communication: Predatory Publishers. Dostupno na: <http://libguides.umw.edu/c.php?g=424369&p=2898021> (28.8.2017.)

³⁹ Drugaš, M. Predatory Publishing and the Psychology Behind it. // Psychological Thought. 8, 1(2015). Dostupno na: <https://psyct.psychopen.eu/article/view/136/html> (26.8.2017.)

⁴⁰ Hebrang Grgić, I. Otvoreni pristup – deus ex machina za izdavaštvo znanstvenih časopisa?. // Libellarium : časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova. 8, 2(2015). Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=248753 (17.8.2017.)

⁴¹ Beall, J. Predatory Publishers and Opportunities for Scholarly Societies. URL: <http://eprints.rclis.org/18044/>

Većini predatorskih izdavača nedostaje razumijevanja o potrebi digitalnog očuvanja gradiva jer većina pruža pristup cijeloj zbirci koja se nalazi na jednom poslužitelju bez sigurnosnih kopija.⁴²

Kako bi prepoznali predatorske izdavače, znanstvenici, informacijski stručnjaci, ali i šira javnost rješenje moraju tražiti u razvijanju informacijske pismenosti. Svi sudionici znanstvene komunikacije trebali bi razvijati nove sposobnosti i vještine koje će im omogućiti pronalaženje, vrednovanje i ispravno korištenje znanstvenih informacija objavljenih u otvorenome pristupu.⁴³

3.3. Kriteriji za utvrđivanje predatorskih izdavača

Knjižničar Jeffrey Beall prvi je uočio potrebu popisivanja izdavača i časopisa upitne kvalitete. Uvidio je da nedostatke otvorenog pristupa i primijetio da u današnje vrijeme da bi postali znanstveni izdavač dovoljno vam je računalo, web stranica i sposobnost stvaranja jedinstvenih naslova časopisa.⁴⁴ Godine 2011. počeo je objavljivati tzv. Beallov popis na svom blogu *Open Access Publishing*. Osim popisa izdavača i časopisa upitne kvalitete, Beall je napravio i veliki popis kriterija kako bi se lakše identificirali predatorski izdavači. Osim popisa predatorskih izdavača, Beall je od 2013. sastavljao i popis samostalnih časopisa, popis lažnih metričkih pokazatelja kojima se pokušava obmanuti potencijalnog autora o kvaliteti i utjecaja časopisa i popis „otetih časopisa“ koji uključuju časopise za koje je netko stvorio krivotvorenu web stranicu i ukrao identitet časopisa kako bi od potencijalnih autora prikupljao novac po zlatnom modelu. Kao što možemo vidjeti u tablici 3., u 2011. broj predatorskih izdavača na popisu bio je 18, a početkom 2017. kada je objavio svoju zadnju listu prije nego što je iznenada ugasio blog taj broj se popeo na 1155 izdavača. Broj samostalnih časopisa je popisivan od 2013. godine, a kao i broj izdavača drastično je narastao s početnih 126, na čak 1294 časopisa upitne kvalitete.⁴⁵ Nakon 6 godina postojanja, početkom 2017. godine, Beallov blog je iznenada ugašen. Razlozi gašenja bloga nisu jasni, a sam Beall odbio je dati razloge i daljnje komentare vezane uz gašenje. Kao mogući razlozi navode se prijetnje tužbom

⁴² Beall, J. Unintended Consequences: The Rise of Predatory Publishers and the Future of Scholarly Publishing. // Editorial Office News. 2(2014), str. 4-6. Dostupno na: <http://eprints.rclis.org/23516/> (16.8.2017.)

⁴³ Hebrang Grgić, I. Otvoreni pristup – deus ex machina za izdavaštvo znanstvenih časopisa?. // Libellarium : časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova. 8, 2(2015). Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=248753 (17.8.2017.)

⁴⁴ Beall, J. Predatory Publishing. // The Scientist. 26, 8(2012). Dostupno na: <http://www.the-scientist.com/?articles.view/articleNo/32426/title/Predatory-Publishing/> (26.8.2017.)

⁴⁵ Scholarly Open Access : Critical Analysis of scholarly open-access publishing. Dostupno na: <https://web.archive.org/web/20170103170903/https://scholarlyoa.com/> (26.8.2017.)

različitih izdavača poput OMICS Group⁴⁶, ali i moguća prijetnja tužbom američke vlade⁴⁷. Tijekom godina, Beall je primio puno kritika i uvreda na svoj račun radi otvaranja bloga, pa je jedan od mogućih razloga i veliki pritisak s kojim se više nije mogao nositi.

Godina	Broj izdavača	Broj samostalnih časopisa	Metrika	Oteti časopisi
2011.	18	-	-	-
2012.	23	-	-	-
2013.	225	126	-	-
2014.	477	303	-	-
2015.	693	507	26	30
2016.	923	882	38	101
2017.	1155	1294	53	115

Tablica 3. Broj izdavača i samostalnih časopisa upitne kvalitete, broj lažnih metričkih pokazatelja i broj otetih časopisa od početka Beallovog popisa 2011.

Definirani kriteriji temelje se na dva dokumenta koja je objavio Committee on Publication Ethics (COPE): Code of Conduct for Journal Publishers i Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing. Kako bi se sigurno vrednovalo potencijalnog izdavača i odredilo krši li neke od kriterija važno je analizirati sadržaj izdavanja, praksu, web stranicu, ako je potrebno važno je kontaktirati izdavača te pročitati izjave od drugih autora i njihova iskustva s izdavačem.⁴⁸ Kriteriji su podijeljeni u nekoliko skupina. Odnose se na uredništvo i članove osoblja, poslovnu upravu, integritet časopisa i popis praksi koje koriste časopisi niskih standarada.

Neki od važnijih kriterija su odrediti:^{49, 50}

- postoji li na mrežnim stranicama podatak o uredniku i članovima uredništva (trebao bi postojati)

⁴⁶ Silver, A. Controversial website that lists 'predatory publishers' shuts down. Dostupno na: <https://www.nature.com/news/controversial-website-that-lists-predatory-publishers-shuts-down-1.21328> (28.8.2017.)

⁴⁷ Sad Ending? Jeffrey Beall's Blog was shut down. Jan. 2017. Dostupno na: <https://sfoap.wordpress.com/2017/01/15/sad-ending-jeffrey-bealls-blog-was-shut-down/> (28.8.2017.)

⁴⁸ Beall, J. Criteria for Determining Predatory Open-Access Publishers. Dostupno na: <https://web.archive.org/web/20161130184313/https://scholarlyoa.files.wordpress.com/2015/01/criteria-2015.pdf> (26.8.2017.)

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2016. Str. 244.

- je li moguće identificirati osobe koje se navode kao urednici i članovi uredničkog odbora (jesu li to stvarne ili izmišljene osobe)
- koje se akademske informacije mogu naći o uredniku i članovima uredništva
- postoji li više časopisa istog izdavača koji imaju isti urednički odbor (časopisi bi trebali imati različite uredničke odbore)
- sastoji li se urednički odbor od dovoljnog broja članova (nedovoljno je ako odbor ima samo dva ili tri člana)
- jesu li članovi uredničkog odbora iz različitih država i ustanova (ako jesu tako se lakše postiže objektivnost i ugled)
- postoje li podaci o kontaktu i postoji li adresa izdavača i je li ona točna
- koriste li se elektroničkim adresama na besplatnim servisima poput Yahoo-a ili Google-a (ne bi se trebale upotrebljavati, takve adrese može bilo tko besplatno otvoriti pa nisu jamstvo da kontakt zaista pripada uredništvu)
- je li naziv izdavača jako sličan nazivu nekog uglednog izdavača
- koriste li se nazivima i/ili vizualnim identitetima uglednih baza u koje časopis zapravo nije uključen
- postoje li pravopisne i /ili gramatičke pogreške na mrežnim stranicama (npr. u uputama autorima ili u opisu časopisa)
- koliko traje proces recenzije (neki izdavači ističu da autori već za tjedan dana ili čak i brže mogu očekivati odluku o prihvatanju, što je sumnjivo jer kvalitetnu recenziju nije moguće provesti u kratkom roku)
- postoje li transparentni podaci o modelu naplate od autora (iznos koji je potrebno platiti, račun na koji se uplaćuje, rokovi, ...)
- je li precizirano koje područje časopis pokriva i koliko je široko to područje (sumnjivi su časopisi koji pokrivaju preširoka područja ili područja koja nisu srodna)
- odgovara li naslov časopisa području koje pokriva
- koriste li se nazivima lažnih i izmišljenih metričkih servisa i podacima o izmišljenim pokazateljima
- traže li izdavači od autora da sami predlože recenzente i potom ih prihvaćaju bez dodatne provjere (to omogućuje autorima da biraju pristrane recenzente, ali i da stvore lažne identitete i sami recenziraju svoj rad)

- jesu li upute autorima ispravno i pažljivo sastavljene ili samo doslovno kopirane iz nekih drugih časopisa
- postoje li jasna pravila u slučaju povlačenja članka (npr. zbog dokazanog plagiranja) ili se članci povlače bez odgovarajuće obavijesti

Beallov popis smatra se crnim popisom (engl. black list) jer popisuje loše izdavače i časopise. Zbog nejasnih razlika između časopisa niske kvalitete i predatorskih časopisa, važnu ulogu imaju i tzv. bijeli popisi (engl. white list). To su popisi koji popisuju izdavače i časopise u otvorenom pristupu koji imaju dobru uredničku praksu. Takav popis baza je Directory of Open Access Journals koja je 2014. godine uvela selektivne kriterije i nastoji uključivati samo one časopise koji nisu etički sumnjivi.⁵¹

3.4. Primjeri izdavača upitne kvalitete

3.4.1. Academia Publishing

Academia Publishing je jedan od brojnih izdavača s Beallovog popisa. Na samoj naslovnoj stranici (slika 2) može se uočiti nekoliko kršenja pravila zbog kojih je moguće utvrditi da se radi o izdavaču upitne kvalitete. U opisu o časopisu može se vidjeti da pokriva nekoliko različitih područja od ekonomije, preko agrikulture pa sve do medicine. Na sredini stranice možemo vidjeti i pozive studentima postdiplomskog studija koji trebaju hitno objavljivanje članaka što upućuje na vrlo kratak proces trajanja recenzije. Također, nigdje na web stranici ne možemo pronaći upute o iznosu koji je potrebno uplatiti i na koji način (slika 3).

⁵¹ Berger, M. ; Cirasella, J. Beyond Beall's List: Better understanding predatory publishers. // College & Research Libraries. 76, 3(2015). Dostupno na: <http://crln.acrl.org/index.php/crlnews/article/view/9277/10342> (26.8.2017.)

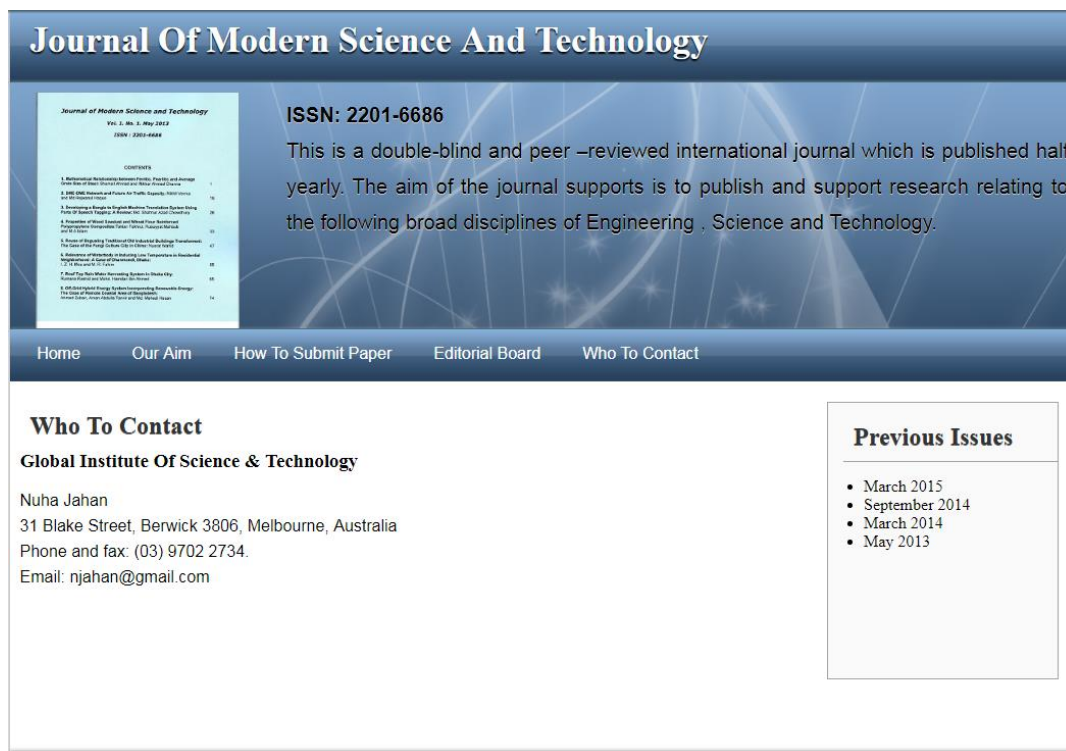
Slika 2. Primjer predatorskog izdavača s Beallovog popisa, Academia Publishing, koji objavljuje časopise iz različitih područja

Slika 3. Izdavač Academia Publishing ne ispunjava kriteriji oko transparentnih podataka naplate za objavljivanje

3.4.2. Journal of Modern Science and Technology

Na slici 4 možemo vidjeti web stranicu časopisa *Journal of Modern Science and Technology*, još jedan u nizu časopisa koji se našao na Beallovom popisu. Podaci o procesu recenzije ne postoje kao ni podaci o plaćanju, iznosu ili rokovima plaćanja. Jedini kontakt koji možemo pronaći je direktno obraćanje jednoj osobi na privatni Google račun.

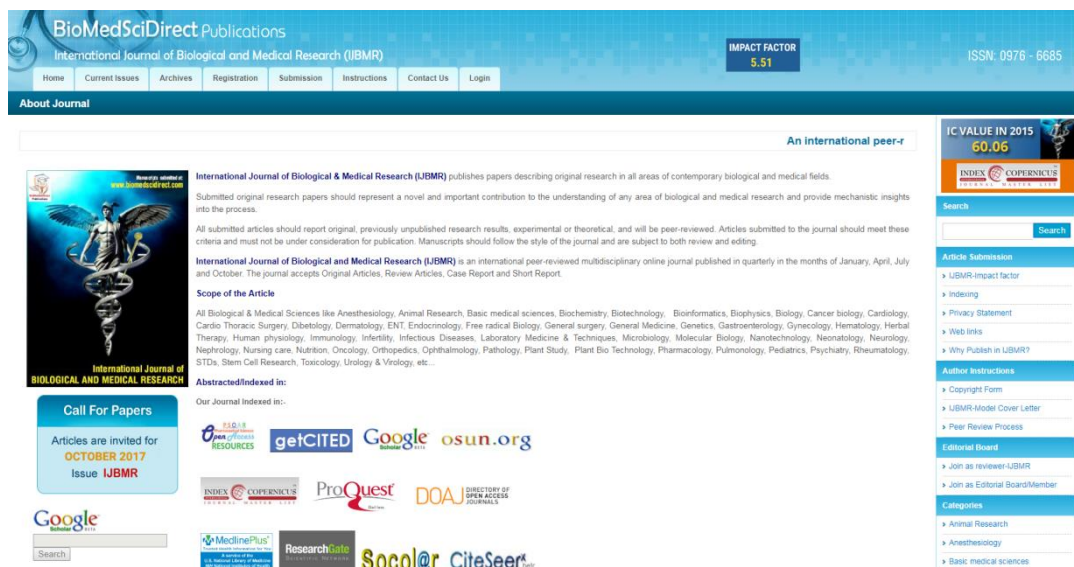
Slika 4. Primjer predatorskog izdavača s Beallovog popisa, *Journal of Modern Science and Technology*, s elektroničkom adresom na besplatnom servisu

3.4.3. BioMedSciDirect Publications

Ovo je primjer predatorskog izdavača, BioMedSciDirect Publications, koji koristi u nazivu kraticu uglednog izdavača BioMed Central (BMC) kao i kraticu SciDirect koja podsjeća na naziv ugledne baze Science Direct. Uspoređujući dva izdavača možemo vidjeti velike razlike u navedenim Beallovim kriterijima.

Na slici 5 u gornjem desnom uglu web stranice BioMedSciDirect Publications možemo vidjeti i metrijski pokazatelj Index Copernicus (IC Value) koji nije relevantan jer obuhvaća veliki broj predatorskih časopisa. Na istoj slici u donjem lijevom uglu vidimo vizualni prikaz baze Google Scholar gdje izgleda kao da je izdavač u nju uključen, ali pretraživanjem baze nećemo pronaći ništa. Predatorski izdavač koristi elektroničke adrese s

besplatnih servisa za koje se ne zna kome pripadaju iako su navedene ispod titula (slika 6), nigdje na web stranici ne možemo pronaći podatke o lokaciji njihovog ureda, ne postoje informacije o recenzijama (niti kako se provode, niti koliko traju) i ne postoje transparentni podaci o modelu naplate.

Slika 5. Primjer predatorskog izdavača s Beallovog popisa, BioMedSciDirect Publications, koji ima slično ime poznatog uglednog izdavača BioMed Central

BioMedSciDirect Publications
International Journal of Biological and Medical Research (IJBMR)

Home Current Issues Archives Registration Submission Instructions **Contact Us** Login

Contact Us

Journal submission
(all the articles submit through online only in case any problem please submit via email)

Email: ijbmronline@gmail.com

Chief Editor
International Journal of biological and medical research

Email: chiefeditorijbmr@gmail.com

Journal Office
BioMedSciDirect Publications

Email: journaloffice@biomedscidirect.com

Name:*

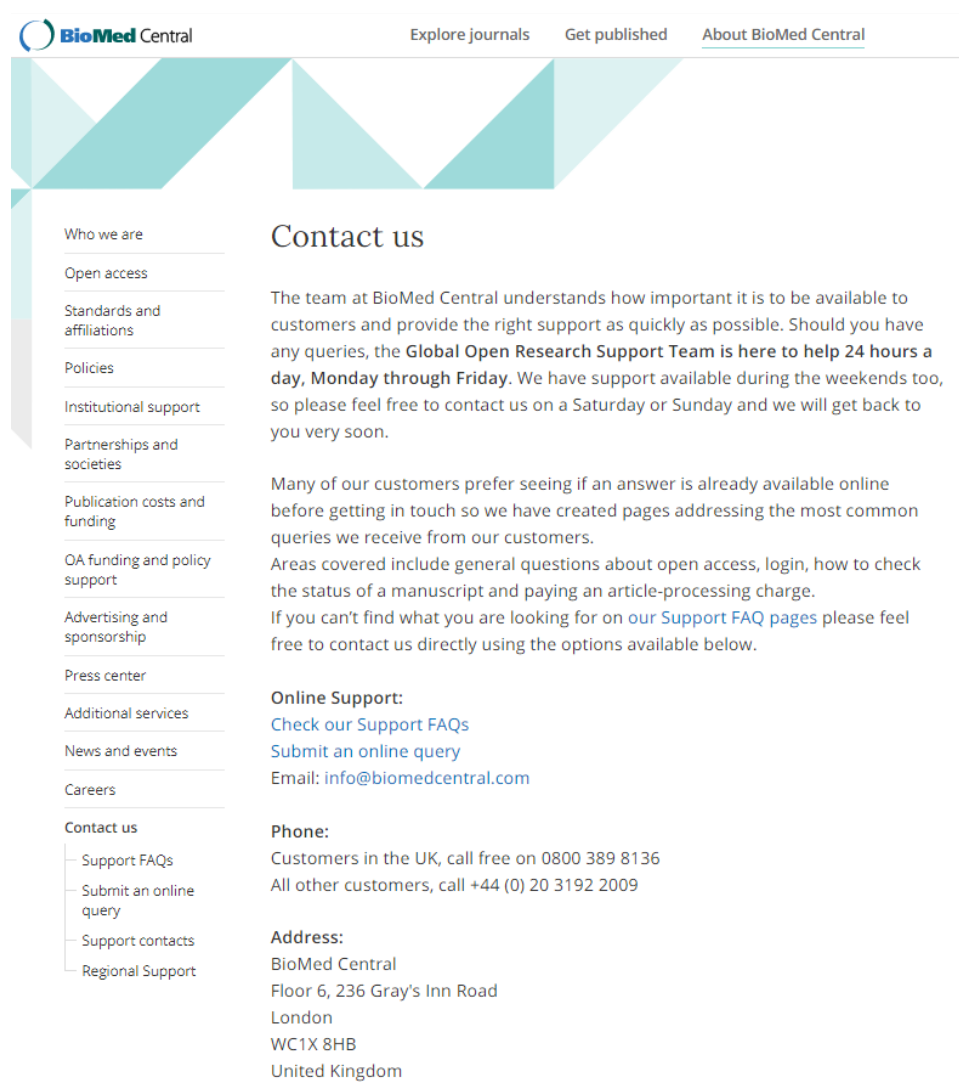
Email Id:*

Subject:*

Message:

Slika 6. BioMedSciDirect Publications na svojoj stranici ne nudi imena i prezimena osoba koje bi trebale biti zadužene za izdavanje časopisa

Za razliku od BioMedSciDirect Publications, BioMed Central nudi mogućnost direktnog postavljanja pitanja njihovom timu za podršku (slika 7), kao i mogućnost poziva ukoliko postoje neke dodatne nejasnoće, vrijeme u koje se može obratiti kao i točnu adresu na kojoj se izdavač nalazi. Na stranici možemo pronaći detaljne odgovore na često postavljena pitanja vezana uz model naplate kao i točne cijene za izdavanje članaka ovisno o području (slika 8).

Slika 7. Primjer kako bi trebala izgledati ponuda za kontakt i obraćanje izdavaču koji nije upitne kvalitete

How much is BioMed Central charging?

Journal name	APC GBP	APC EUR	APC USD
Acta Neuropathologica Communications	£895	€1,140	US\$1,400
Acta Veterinaria Scandinavica	£1,510	€1,925	US\$2,365
Addiction Science & Clinical Practice	£1,370	€1,745	US\$2,145
Advances in Simulation	£1,370	€1,745	US\$2,145
Agriculture & Food Security	£1,565	€1,995	US\$2,450
AIDS Research and Therapy	£1,470	€1,875	US\$2,300
Algorithms for Molecular Biology	£1,370	€1,745	US\$2,145
Allergy, Asthma & Clinical Immunology	£1,370	€1,745	US\$2,145
Alzheimer's Research & Therapy	£1,390	€1,770	US\$2,175
Animal Biotelemetry	£1,565	€1,995	US\$2,450
Annals of Clinical Microbiology and Antimicrobials	£1,370	€1,745	US\$2,145
Annals of General Psychiatry	£1,565	€1,995	US\$2,450
Annals of Occupational and Environmental Medicine	£1,265	€1,610	US\$1,975
Antimicrobial Resistance and Infection Control	£1,370	€1,745	US\$2,145
Applied Cancer Research *	-	-	-
Archives of Physiotherapy *	-	-	-
Archives of Public Health	£1,370	€1,745	US\$2,145
Arthritis Research & Therapy	£1,750	€2,230	US\$2,740
Asia Pacific Family Medicine	£1,370	€1,745	US\$2,145
Asthma Research and Practice	£1,370	€1,745	US\$2,145
Avian Research *	-	-	-
Basic and Clinical Andrology	£1,370	€1,745	US\$2,145
Behavioral and Brain Functions	£1,370	€1,745	US\$2,145
Big Data Analytics	£1,370	€1,745	US\$2,145
BioData Mining	£1,370	€1,745	US\$2,145
Biological Procedures Online	£1,565	€1,995	US\$2,450
Biological Research	£1,430	€1,820	US\$2,240
Biology Direct	£1,370	€1,745	US\$2,145
Biology of Sex Differences	£1,565	€1,995	US\$2,450

Slika 8. Primjer transparentnog iznošenja cijena za objavljivanje članaka kod izdavača BioMedCentral

3.5. Kritika Beallovog rada i popisa

Beallovi kritičari smatraju da izrazi *predatorski izdavači* i *predatorski časopis* nisu dovoljno dobri. Terry McGlynn ih naziva *pseudoizdavačima* odnosno *pseudočasopisi*,⁵² dok ih John Dupuis naziva časopisima upitne kvalitete (engl. *questionable journals*) ili zlonamjerni časopisi (engl. *bad faith journals*).⁵³

Tijekom godina bavljenja ovom temom Jeffrey Beall prepoznat je kao jedan od vodećih stručnjaka za temu predatorskih izdavača i časopisa na čije je postojanje i prijetnju ukazao. Bez obzira na to, s vremenom je prikupio i kritike na svoj rad i postupke. Walt Crawford kritizira Bealla jer ne kontekstualizira predatorske, odnosno izdavače niske kvalitete

⁵² McGlynn, Terry. The Evolution of Pseudojournals. Dostupno na:

<https://smallpondscience.com/2013/02/14/the-evolution-of-pseudojournals/> (18.8.2017.)

⁵³ Dupuis, J. Presentation: Predatory Open Access Journals: Myths and Realities Dupuis. Nov. 2015. Dostupno na: <http://scienceblogs.com/confessions/2015/11/11/presentation-predatory-open-access-journals-myths-and-realities/> (18.8.2017.)

kao fenomen koji prethodi pojavi otvorenog pristupa. Nadalje, Crawford spominje kako Beall favorizira pretplatničke izdavače, posebno Elsevier, kojeg hvali zbog održavanja visoke kvalitete. Ispostavilo se da i taj izdavač objavljivao lažne časopise i naplaćivao članke koji su trebali biti u otvorenom pristupu.⁵⁴ Treća stvar koju ističe je da Beall ima svoje kriterije i da su mu jedino oni bitni, smatra se glavnim i jedinim autoritetom na temu predatorskih izdavača, a zabrinjava ga i to što puno knjižničara prihvaća kao jedinu istinu.⁵⁵

Beallov kritičari predbacuju mu i da popisuje neke časopise koji su loše kvalitete, ali nisu predatorski (tj. ne zarađuju na naplatama autorima), a istovremeno da ne uključuje neke ugledne časopise i izdavače koji zarađuju na pretplatama ne provodeći dosljedno provjeru kvalitete.⁵⁶ Još jedna kritika Beallovog rada je u njegovoj evaluaciji otvorenog pristupa u ekonomski slabije razvijenim zemljama. Crawford, Karen Coyle i Jill Emeery zamjeraju mu da označava izdavače i časopise predatorskima samo na temelju nesavršenog komuniciranja na engleskom jeziku ili na temelju nezapadnjaka koji se nalaze u uredništvu. Kao primjer, navodi se Egipatski izdavač Hindawi koji se nekad smatrao predatorskim izdavačem, ali je s vremenom podigao standarde. Također, Beallovi kriteriji uključuju upotrebljavanje elektroničkih adresa na besplatnim poslužiteljima što je možda izdavačima u siromašnijim sredinama jednostavnije zbog nedostatka resursa.⁵⁷ U slabije razvijenim zemljama, znanstvenici slabije poznaju engleski jezik. Na primjer afrički jezici imaju slabije izvore i ograničeni broj korisnika, pa je veliki broj izdavača baš iz afričkih, ali i azijskih zemalja. Mary Jane Curry i Theresa Lillis negativno gledaju na dominaciju engleskog jezika u znanosti jer stvaranje znanja postaje materijalistička društvena aktivnost oblikovana politikom jezika, izvora i globalne moći. Jedan jezik, engleski jezik, ne mora biti jezik znanosti, a kvalitetna znanost ne mora se poistovjećivati s kvalitetnim engleskim.⁵⁸

⁵⁴ Berger, M. ; Cirasella, J. Beyond Beall's List: Better understanding predatory publishers. // College & Research Libraries. 76, 3(2015). Dostupno na: <http://crln.acrl.org/index.php/crlnews/article/view/9277/10342> (26.8.2017.)

⁵⁵ Crawford, W. Ethics and Access 1: The Sad Case of Jeffrey Beall. // Cites & Insights. 14, 4(2014). Dostupno na: <https://citesandinsights.info/civ14i4.pdf> (26.8.2017.)

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Coyle, K. Predatory publishers: Peer to Peer view. // Library Journal. Apr. 2013. Dostupno na: <http://lj.libraryjournal.com/2013/04/opinion/peer-to-peer-review/predatory-publishers-peer-to-peer-review/> (26.8.2017.)

⁵⁸ Curry, M. J. ; Lillis, T. M. Academic research networks: Accessing resources for English-medium publishing. // English for Specific Purposes. 29, 4(2010).

Za Monicu Berger i Jill Cirasellu važnu ulogu u cijeloj situaciji mogu odraditi knjižničari. Uloga knjižničara trebala bi biti da razumije obilježja i metode predatorskih izdavača. Glavni razlog za to je pomoć autorima da izbjegnu situacije u kojima ispadaju žrtve, ali i da se pomogne zainteresiranim čitateljima da prepoznaju časopise niske kvalitete. Kako bi se podigla svijest o predatorskim izdavačima i kako bi se pomoglo autorima u snalaženju u otvorenom pristupu, knjižnice bi trebale uspostaviti oblik edukacije o otvorenom pristupu. Neke od važnih vještina su: ⁵⁹

- steći znanje kako pronaći i evaluirati informacije u otvorenom pristupu
- razumjeti načine ostvarivanja otvorenog pristupa
- pravilno samoarhiviranje
- razumijevanje autorskih prava i licenciranja
- prepoznavanje i izbjegavanje izdavača i časopisa upitne kvalitete
- iskorištavanje prednosti novih formata (3D slike i video materijali)

Nadalje, knjižničari se moraju suprostaviti zabudama i neugodnim situacijama koje proizlaze iz nerazumijevanja i neprihvatanja otvorenog pristupa. Knjižničari su ti koji moraju jasno isticati da je kvaliteta i reputacija neovisna od otvorenosti, da časopisi u otvorenom pristupu nužno ne naplaćuju objavljivanje radova i da naknade ne moraju nužno upućivati na upitnu kvalitetu. Također, važno je i educirati znanstvenike da otvoreni pristup ne mora biti isključivo postignut kroz časopise u otvorenom pristup već i pomoću samoarhiviranja u repozitorijima. Znanstvenici i dalje znaju u potpunosti otpisati otvoreni pristup zbog lošeg iskustva sa sumnjivim časopisima. Objašnjavanjem ta dva pristupa, znanstvenike se može ponovo uključiti u ideju otvorenosti znanstvene literature. Važno je dobro objasniti i shvatiti prednosti i nedostatke otvorenog pristupa. Informiranjem samih sebe i korisnika, knjižničar razjašnjava nejasnoće vezane uz otvoreni pristup, ali i pomaže budućnosti znanstvene komunikacije i borbi protiv predatorskih izdavača.⁶⁰

⁵⁹ Hebrang Grgić, I. Information literacy and open access in Croatian academic libraries // Library review. 65, 4(2016), str. 255-266.

⁶⁰ Berger, M. ; Cirasella, J. Beyond Beall's List: Better understanding predatory publishers. // College & Research Libraries. 76, 3(2015). Dostupno na: <http://crln.acrl.org/index.php/crlnews/article/view/9277/10342>

Zaključak

Od svoje pojave, kao prvog oblika formalne znanstvene komunikacije, časopisi imaju važnu i pozitivnu ulogu u znanosti te kontinuirano prati njen razvoj do danas. Na samom početku omogućili su znanstvenicima koji su proučavali ista područja da ubrzaju širenje novih znanja i spoznaja sa svojim kolegama. Znanstvena komunikacija uvelike je pridonijela stvaranju novih područja i potpodručja, pojavu novih znanstvenika i nove tehnologije. Naglim razvojem znanosti, raste broj znanstvenika, pa se povećava i broj časopisa i znanstvenih informacija što sve više otežava dolazak do prave i točne informacije. Kao i u drugim sferama života, ljudi su uvidjeli mogućnost zarade pa se uključivanjem komercijalnih izdavača znanstvena komunikacija sve više udaljava od početne ideje širenja znanja i dostupnosti informacija. Razvojem računala i pojavom interneta među znanstvenicima vlada optimizam da će se znanstvena komunikacija vratiti svojim ishodišnim idejama. Definiranjem otvorenog pristupa tako je i izgledalo, ali ubrzo dolazi do novih problema s kontrolom kvalitete, poštivanjem autorskih prava, pristupom i pojavom izdavača upitne kvalitete tj. predatorskih izdavača. Glavni motiv takvih izdavača brza je zarada, oni iskorištavaju činjenicu da je najbrži način napretka u znanstvenoj zajednici objavljivanjem članaka u časopisima pa iskorištavaju naivne autore da im objave članak u časopisima koji jedva da provode ili uopće ne provode recenziju. Svojim djelovanjem, predatorski izdavači narušavaju ideju otvorenog pristupa i utječu na znanstvenike koji, svjesni problema, izbjegavaju otvoreni pristup.

Knjižničar Jeffrey Beall najveći je kritičar izdavača upitne kvalitete. Među prvima je uvidio da postupanjem neetički, neprofesionalno i suprotno pravilima komuniciranja u znanstvenoj zajednici narušavaju ugled znanstvenih časopisa i sustava recenzije. Tijekom godina proučavanja, napravio je popis kriterija za prepoznavanje takvih izdavača kojim je pokušao podići svijest autorima da pažljivije proučavaju kod kojeg će izdavača u otvorenom pristupu objaviti svoje tekstove. S vremenom je i sam Beall prikupio kritičare. Prozivalo ga se da favorizira pretplatničke izdavače, da njegovi popisi predatorskih izdavača sadrže časopise koji ne zarađuju na autorima, nego su samo loše kvalitete ili da ih uvrštava zbog slabijeg poznavanja engleskog jezika.

Bez obzira na kritiku i metode rada, Beallu možemo pripisati zasluge za podizanje svijesti postojanja predatorskih izdavača koji imaju loš utjecaj na znanstvenu komunikaciju. Možda je nemoguće zaustaviti takve izdavače da iskorištavaju autore, ali je moguće pokušati smanjiti njihov utjecaj. U otvorenom pristupu veliku ulogu igra informacijska pismenost.

Edukacijom, pogotovo mladih, autora može im se pomoći da razviju vještine razlikovanja provjerenih i sigurnih informacija od onih koje to nisu.

Popis priloga s izvorima

Slike

Slika 1. Broj znanstvenih časopisa u opticaju u razdoblju od 1860. do 2000.

<http://www.ams.org/notices/199501/forum.pdf>

Slika 2. Primjer predatorskog izdavača s Beallovog popisa, Academia Publishing, koji objavljuje časopise iz različitih područja. <https://www.academiapublishing.org/>

Slika 3. Izdavač Academia Publishing ne ispunjava kriteriji oko transparentnih podataka naplate za objavljivanje. <https://www.academiapublishing.org/journals.htm>

Slika 4. Primjer predatorskog izdavača s Beallovog popisa, Journal of Modern Science and Technology, s elektroničkom adresom na besplatnom servisu.

http://jmstpapers.com/who_to_contact

Slika 5. Primjer predatorskog izdavača s Beallovog popisa, BioMedSciDirect Publications, koji ima slično ime poznatog uglednog izdavača BioMed Central.

<https://www.biomedscidirect.com/aboutjournal.php>

Slika 6. BioMedSciDirect Publications na svojoj stranici ne nudi imena i prezimena osoba koje bi trebale biti zadužene za izdavanje časopisa.

<https://www.biomedscidirect.com/contactus.php>

Slika 7. Primjer kako bi trebala izgledati ponuda za kontakt i obraćanje izdavaču koji nije upitne kvalitete. <https://www.biomedcentral.com/about/contact-us>

Slika 8. Primjer transparentnog iznošenja cijena za objavljivanje članaka kod izdavača BioMedCentral. <https://www.biomedcentral.com/getpublished/article-processing-charges/biomedcentral-prices>

Grafikoni

Grafikon 1. Broj novopokrenutih časopisa u razdoblju od 1700. do 1980. godine.

<http://www.ams.org/notices/199804/branin.pdf>

Grafikon 2. Prikaz razlike u cijenama između 1950. i 1960. godine na grafikonu.

https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/6020/librarytrendsv10i3l_opt.pdf

Tablice

Tablica 1. Trajanje izlaženja časopisa udruga i neovisnih časopisa u 17. i 18. stoljeću.

<https://catalog.hathitrust.org/Record/001111350>

Tablica 2. Razlike u cijenama časopisa 1950. i 1960. godine

https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/6020/librarytrendsv10i3l_opt.pdf

Tablica 3. Broj izdavača i samostalnih časopisa upitne kvalitete, broj lažnih metričkih pokazatelja i broj otetih časopisa od početka Beallovog popisa 2011.

<https://web.archive.org/web/20170103170903/https://scholarlyoa.com/>

Popis literature

1. Beall, J. Criteria for Determining Predatory Open-Access Publishers. Dostupno na: <https://web.archive.org/web/20161130184313/https://scholarlyoa.files.wordpress.com/2015/01/criteria-2015.pdf>
2. Beall, J. Predatory Publishing. // The Scientist. 26, 8(2012). Dostupno na: <http://www.the-scientist.com/?articles.view/articleNo/32426/title/Predatory-Publishing/>
3. Beall, J. Predatory Publishers and Opportunities for Scholarly Societies. Dostupno na: <http://eprints.rclis.org/18044/1/AERA%20paper%202.pdf>
4. Beall, J. Unintended Consequences: The Rise of Predatory Publishers and the Future of Scholarly Publishing. // Editorial Office News. 2(2014), str. 4-6. Dostupno na: <http://eprints.rclis.org/23516/>
5. Berger, M. ; Cirasella, J. Beyond Beall's List: Better understanding predatory publishers. // College & Research Libraries. 76, 3(2015). Dostupno na: <http://crln.acrl.org/index.php/crlnews/article/view/9277/10342>
6. Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities. Dostupno na: http://eprints.rclis.org/4571/1/prijevod_berlinske_deklaracije.pdf
7. Bethesda Statement on Open Access Publishing. Jun. 2003. Dostupno na: <https://legacy.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm>
8. Briški M. Altmetrija - novi pokazatelj utjecaja znanstvene djelatnosti. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 57, 4(2014), str. 189-198. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/142317>
9. Budapest Open Access Initiative. Feb. 2002. Dostupno na: <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/read>
10. Budapest Open Access Initiative. Ten Years on from the Budapest Open Access Initiative: Setting the Default to Open. Sep. 2012. Dostupno na: <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/boai-10-recommendations>
11. Coyle, K. Predatory publishers: Peer to Peer view. // Library Journal. Apr. 2013. Dostupno na: <http://lj.libraryjournal.com/2013/04/opinion/peer-to-peer-review/predatory-publishers-peer-to-peer-review/>
12. Crawford, W. Ethics and Access 1: The Sad Case of Jeffrey Beall. // Cites & Insights. 14, 4(2014). Dostupno na: <https://citesandinsights.info/civ14i4.pdf>
13. Cury, M. J. ; Lillis, T. M. Academic research networks: Accessing resources for English-medium publishing. // English for Specific Purposes. 29, 4(2010).
14. De Solla Price, D. Science since Babylon. New Haven : Yale University Press Press, 1961.
15. Directory of Open Access Journals. Dostupno na: <https://doaj.org/>

16. Drugaš, M. Predatory Publishing and the Psychology Behind it. // Psychological Thought. 8, 1(2015). Dostupno na: <https://psyct.psychopen.eu/article/view/136/html>
17. Dupuis, J. Presentation: Predatory Open Access Journals: Myths and Realities Dupuis. Nov. 2015. Dostupno na: <http://scienceblogs.com/confessions/2015/11/11/presentation-predatory-open-access-journals-myths-and-realities/>
18. Hebrang Grgić, I. Časopisi i znanstvena komunikacija. Zagreb : Naklada Ljevak, 2016.
19. Hebrang Grgić, I. Information literacy and open access in Croatian academic libraries // Library review. 65, 4(2016).
20. Hebrang Grgić, I. Kriza izdavaštva znanstvenih časopisa. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 47, 1/2(2004). Dostupno na: <http://eprints.relis.org/5764/>
21. Hebrang Grgić, I. Otvoreni pristup – deus ex machina za izdavaštvo znanstvenih časopisa?. // Libellarium : časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova. 8, 2(2015). Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=248753
22. Kronick, D. A History of Scientific and Technical Periodicals : The Origins and Development of the Scientific and Technological Press 1665-1790. New York : The Scarecrow Press, 1962. Dostupno na: <https://catalog.hathitrust.org/Record/001111350>
23. Lynch, C. A. Institutional Repositories: Essential Infrastructure for Scholarship in the Digital Age. // Association of Research Libraries. 226(2003). Dostupno na: <http://old.arl.org/resources/pubs/br/br226/br226ir~print.shtml>
24. Mack, C. 350 Years of Scientific Journals. // Journal of Micro/Nanolithography, MEMS, and MOEMS. 14, 1(2015). Dostupno na: http://www.lithoguru.com/scientist/litho_papers/JM3%20Editorial%202015%20q1_History.pdf
25. McGlynn, Terry. The Evolution of Pseudojournals. Dostupno na: <https://smallpondscience.com/2013/02/14/the-evolution-of-pseudojournals/>
26. Mučnjak, D. Creative Commons : kreativni oblik zaštite autorskih prava. Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 54, 4 (2011), str. 161-188. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/80047>
27. Odlyzko, A. M. Tragic Loss or Good Riddance? The Impending Demise of Traditional Scholarly Journals. // Forum. 42, 1(1995). Dostupno na: <http://www.ams.org/notices/199501/forum.pdf>
28. Sad Ending? Jeffrey Beall's Blog was shut down. Jan. 2017. Dostupno na: <https://sfoap.wordpress.com/2017/01/15/sad-ending-jeffrey-bealls-blog-was-shut-down/>
29. Scholarly Communication: Predatory Publishers. Dostupno na: <http://libguides.umw.edu/c.php?g=424369&p=2898021>

30. Scholarly Open Access : Critical Analysis of scholarly open-access publishing. Dostupno na: <https://web.archive.org/web/20170103170903/https://scholarlyoa.com/>
31. Shank R. Scientific and Technical Periodicals. // Library Trends. 10, 3(1962). Str. 390-404. Dostupno na: https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/6020/librarytrendsv10i3l_opt.pdf
32. Silver, A. Controversial website that lists 'predatory publishers shuts down. Dostupno na: <https://www.nature.com/news/controversial-website-that-lists-predatory-publishers-shuts-down-1.21328>
33. Stipčević, A. Povijest knjige. 2. prošireno i dopunjeno izd. Zagreb : Matica hrvatska, 2006.
34. Suber, Peter. ; Arunachalam Subbiah. Open Access to Science in the Developing World. Sep. 2005. Dostupno na: <https://legacy.earlham.edu/~peters/writing/wsis2.htm>
35. Suber, Peter. Gratis and libre open access. Aug. 2008. Dostupno na: https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/4322580/suber_oagratis.html
36. Suber, P. Removing the Barriers to Research: An Introduction to Open Access for Librarians. // College & Research Libraries News. 64 (2003). Str. 92-94. Dostupno na: <https://legacy.earlham.edu/~peters/writing/acrl.htm>

„Predatorski“ izdavači znanstvenih časopisa

Sažetak: Razvojem novih tehnologija, računala postaju sve dostupnija i stvara se mogućnost elektroničkog objavljivanja, a rješenje krize dostupnosti znanstvenih časopisa krajem 1980-ih mnogi vide u otvorenom pristupu. Otvoreni pristup definiran je kao elektronička distribucija recenziranih znanstvenih radova i omogućavanje njihove besplatne i neograničene dostupnosti svim zainteresiranim. Mogućnosti koje nudi internet, pritisak na znanstvenike zbog napredovanja i želja komercijalnih izdavača za zaradom doveli su do pojave izdavača upitne kvalitete tj. predatorskih izdavača koji iskorištavanjem mana i nedostataka otvorenog pristupa štete znanstvenoj komunikaciji i akademskoj zajednici.

Ključne riječi: otvoreni pristup, predatorski izdavači, izdavači upitne kvalitete, znanstvena komunikacija, otvoreno dostupni časopisi

"Predatory" scientific journal publishers

Summary: Developing new technologies is making computers more easily accessible and publishing electronically is now an option, while open access is viewed by many as the solution to the 1980s scientific journals accessibility crisis. Open access is defined as the electronic distribution of reviewed scientific works and the enabling of their free and unrestricted use by any interested parties. The possibilities offered by the internet, the pressure on scientists to get ahead and commercial publishers' desire for profit have led to the appearance of publishers of dubious quality, that is to say predatory publishers who use the flaws and shortcomings of open access and thereby harm scientific communication and the academic community.

Key words: open access, predatory publishers, publishers of dubious quality, scientific communication, openly accessible journals

Životopis

Petar Ćosović rođen je 16. studenoga 1992. godine u Zagrebu. Po završetku općeg smjera u Športskoj gimnaziji u Zagrebu, 2014. upisuje preddiplomski studij informacijskih i komunikacijskih znanosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. U akademskoj godini 2016/17 počinje raditi kao demonstrator u Zatvorenom spremištu knjižnice Filozofskog fakulteta i dobitnik je stipendije Grada Zagreba za izvrsnost.